Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (pierwsza izba)

z dnia 2 kwietnia 2020 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Ochrona konsumentów – Dyrektywa 93/13/EWG – Nieuczciwe warunki w umowach konsumenckich – Artykuł 1 ust. 1 – Artykuł 2 lit. b) – Pojęcie „konsumenta” – Wspólnota mieszkaniowa

W sprawie C-329/19

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Tribunale di Milano (sąd w Mediolanie, Włochy) postanowieniem z dnia 1 kwietnia 2019 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 23 kwietnia 2019 r., w postępowaniu:

Condominio di Milano, via Meda

przeciwko

Eurothermo SpA,

TRYBUNAŁ (pierwsza izba),

w składzie: J.-C. Bonichot, prezes izby, M. Safjan, L. Bay Larsen, C. Toader (sprawozdawczyni) i N. Jääskinen, sędziowie,

rzecznik generalny: H. Saugmandsgaard Øe,

sekretarz: A. Calot Escobar,

uwzględniając pisemny etap postępowania,

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

– w imieniu Eurothermo SpA – A. Fracchia, avvocato,

– w imieniu rządu włoskiego – G. Palmieri, w charakterze pełnomocnika, którą wspierał E. Manzo, avvocato dello Stato,

– w imieniu Komisji Europejskiej – G. Gattinara i N. Ruiz García, w charakterze pełnomocników,

podjąwszy, po wysłuchaniu rzecznika generalnego, decyzję o rozstrzygnięciu sprawy bez opinii,

wydaje następujący

* Język postępowania: włoski.

Wyrok

1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 1 ust. 1 i art. 2 lit. b) dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. 1993, L 95, s. 29).

2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu pomiędzy wspólnotą mieszkaniową condominio di Milano, via Meda (zwaną dalej „condominio Meda") a Eurothermo SpA w przedmiocie zapłaty odsetek za zwłokę żądanych od tej wspólnoty z tytułu wykonania umowy dostawy energii cieplnej.

Ramy prawne

Dyrektywa 93/13

3 Zgodnie z motywem dwunastym dyrektywy 93/13:

„[…] obowiązujące prawo krajowe pozwala jedynie na częściową harmonizację przepisów; […] państwa członkowskie w poszanowaniu postanowień traktatu powinny mieć możliwość zapewnienia konsumentom wyższego poziomu bezpieczeństwa poprzez wprowadzenie przepisów prawa krajowego bardziej rygorystycznych niż przewidziane w niniejszej dyrektywie".

4 Zgodnie z art. 1 ust. 1 wspomnianej dyrektywy jej celem jest zbliżenie przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich odnoszących się do nieuczciwych warunków umownych w umowach zawieranych pomiędzy sprzedawcą lub dostawcą a konsumentem.

5 Artykuł 2 dyrektywy 93/13 stanowi:

„Do celów niniejszej dyrektywy:

[…]

b) »konsument« oznacza każdą osobę fizyczną, która w umowach objętych niniejszą dyrektywą działa w celach niezwiązanych z handlem, przedsiębiorstwem lub zawodem;

[…]".

6 Zgodnie z art. 3 ust. 1 tej dyrektywy warunki umowy, które nie był indywidualnie negocjowane, mogą być uznane za nieuczciwe, jeśli w sprzeczności z wymogami dobrej wiary powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta.

7 Na podstawie art. 8 wspomnianej dyrektywy w celu zapewnienia wyższego stopnia ochrony konsumenta państwa członkowskie mogą przyjąć lub utrzymać bardziej rygorystyczne przepisy prawne zgodne z traktatem FUE w dziedzinie objętej tą dyrektywą.

Dyrektywa 2011/83/UE

8 Zgodnie z motywem 13 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE z dnia 25 października 2011 r. w sprawie praw konsumentów, zmieniającej dyrektywę Rady 93/13/EWG i dyrektywę 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylającej dyrektywę Rady 85/577/EWG i dyrektywę 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady (Dz.U. 2011, L 304, s. 64):

„Państwa członkowskie powinny, zgodnie z prawem Unii, zachować swoje kompetencje w zakresie stosowania przepisów niniejszej dyrektywy do dziedzin nieobjętych zakresem jej stosowania. Państwa członkowskie mogą zatem utrzymać w mocy lub wprowadzić przepisy krajowe, odpowiadające wszystkim lub niektórym przepisom niniejszej dyrektywy, w odniesieniu do umów nieobjętych zakresem jej stosowania. Państwa członkowskie mogą na przykład postanowić o rozszerzeniu stosowania przepisów niniejszej dyrektywy na osoby prawne lub osoby fizyczne, które nie są »konsumentami« w rozumieniu niniejszej dyrektywy, takie jak: organizacje pozarządowe, przedsiębiorstwa rozpoczynające działalność lub małe i średnie przedsiębiorstwa. […]”

Prawo włoskie

Kodeks cywilny

9 Artykuł 1117 codice civile (kodeksu cywilnego) przewiduje:

„Przedmiotem wspólnej własności właścicieli poszczególnych lokali wchodzących w skład budynku, nawet jeśli mają oni prawo do okresowego korzystania z nich i o ile niniejszy tytuł nie stanowi inaczej, są:

1) wszystkie części budynku niezbędne do wspólnego użytku, takie jak grunt, na którym wzniesiono budynek, fundamenty, ściany nośne, filary i belki nośne, dachy spadziste i płaskie, schody, drzwi wejściowe, halle wejściowe, korytarze, portyki, dziedzińce i fasady;

2) strefy przeznaczone do parkowania oraz pomieszczenia do świadczenia wspólnych usług, takie jak portiernia, pralnia, suszarnie i poddasza przeznaczone ze względów strukturalnych i funkcjonalnych do użytku wspólnego;

3) obiekty budowlane, instalacje i wyroby jakiegokolwiek rodzaju, przeznaczone do wspólnego użytku, takie jak windy, studnie, cysterny, instalacje do zaopatrzenia w wodę i odprowadzania ścieków, scentralizowane systemy dystrybucji i przesyłu gazu i energii elektrycznej, grzewcze i klimatyzacyjne, odbioru usług radiowych i telewizyjnych, jak również urządzenia umożliwiające dostęp do wszelkich innych rodzajów przepływów informacji, w tym także przez satelitę lub drogą przewodową, i odpowiednie połączenia do przyłącza w lokalach stanowiących indywidualną własność poszczególnych współwłaścicieli lub w przypadku urządzeń jednostkowych do punktu użytkowania, bez uszczerbku dla przepisów przewidzianych w uregulowaniach sektorowych w dziedzinie sieci publicznych”.

10 Zgodnie z art. 1117 bis kodeksu cywilnego, zatytułowanym „Zakres stosowania”:

„Przepisy niniejszego rozdziału stosuje się odpowiednio we wszystkich przypadkach, w których szereg lokali wchodzących w skład nieruchomości lub kilka budynków […] posiada części wspólne w rozumieniu art. 1117”.

11 Artykuł 1129 kodeksu cywilnego, zatytułowany „Powołanie, odwołanie i obowiązki zarządcy”, w akapicie pierwszym stanowi:

„Jeżeli liczba współwłaścicieli przewyższa osiem i jeżeli walne zgromadzenie tego nie rozstrzygnie, zarządca jest powoływany przez organ sądowy rozpatrujący skargę jednego lub kilku współwłaścicieli albo przez zarządcę, który złożył rezygnację”.

12 Artykuł 1131 kodeksu cywilnego, zatytułowany „Reprezentacja”, stanowi:

„W granicach [swoich uprawnień] zarządca reprezentuje uczestników i może występować przed sądem zarówno przeciwko współwłaścicielom, jak i osobom trzecim”.

Kodeks konsumencki

13 Decreto legislativo n. 206 – Codice del consumo, a norma dell'articolo 7 della legge 29 luglio 2003, n° 229 (dekret ustawodawczy nr 206 – kodeks konsumenta, na podstawie art. 7 ustawy nr 229 z dnia 29 lipca 2003 r.) z dnia 6 września 2005 r. (dodatek zwyczajny nr 162 do GURI nr 235 z dnia 8 października 2005 r.) dokonał transpozycji przepisów dyrektywy 93/13 do włoskiego porządku prawnego. Artykuł 3 ust. 1 kodeksu konsumenta, zmieniony dekretem ustawodawczym nr 221 z dnia 23 października 2007 r. (GURI nr 278 z dnia 29 listopada 2007 r.), definiuje „konsumenta” jako „osobę fizyczną, która działa w celach niezwiązanych z ewentualnie prowadzoną działalnością gospodarczą, handlową, rzemieślniczą lub zawodową”.

Postępowanie główne i pytanie prejudycjalne

14 W dniu 2 kwietnia 2010 r. condominio Meda znajdujące się w Mediolanie (Włochy), reprezentowane przez swojego zarządcę, zawarło z Eurothermo umowę na dostawę energii cieplnej, której warunek zawarty w art. 6.3 przewiduje, że w razie zwłoki w płatnościach dłużnik zobowiązany jest do zapłaty „odsetek za zwłokę w wysokości 9,25% od dnia upływu terminu płatności salda”.

15 W dniu 18 kwietnia 2016 r., na podstawie protokołu mediacyjnego z dnia 14 listopada 2014 r., Eurothermo skierowało do condominio Meda nakaz zapłaty na jego rzecz kwoty 21 025,43 EUR odpowiadającej odsetkom za zwłokę w zapłacie długu wynikającego z tej umowy, obliczonych od kapitału należnego w dniu 17 lutego 2016 r.

16 Condominio Meda wniosło sprzeciw od nakazu zapłaty do sądu odsyłającego, podnosząc, że jest konsumentem w rozumieniu dyrektywy 93/13 i że warunek przewidziany w art. 6.3 tej umowy miał nieuczciwy charakter.

17 Sąd odsyłający uważa, że warunek ten jest rzeczywiście nieuczciwy i zgodnie z orzecznictwem Trybunału mógłby on stwierdzić jego nieważność z urzędu. Sąd ten zastanawia się jednak nad możliwością uznania wspólnoty mieszkaniowej, takiej jak *condominio* w prawie włoskim, za należącą do kategorii konsumentów w rozumieniu dyrektywy 93/13.

18 W tym względzie sąd ten powołuje się na orzecznictwo Corte suprema di cassazione (najwyższego sądu kasacyjnego, Włochy), zgodnie z którym z jednej strony wspólnoty mieszkaniowe, chociaż nie są osobami prawnymi, uznaje się za „autonomiczny podmiot prawa”. Z drugiej strony zgodnie z tym samym orzecznictwem przepisy dotyczące ochrony konsumentów mają zastosowanie do umów zawartych między przedsiębiorcą a zarządcą wspólnoty, zdefiniowanym jako „jednostka zarządzająca nieposiadająca osobowości prawnej odrębnej od osobowości prawnej jej uczestników”, biorąc pod uwagę fakt, że działa on na rzecz różnych współwłaścicieli, których należy uznać za konsumentów.

19 Ponadto sąd ten przypomina orzecznictwo Trybunału, a w szczególności wyrok z dnia 22 listopada 2001 r., Cape i Idealservice MN RE (C-541/99 i C-542/99, EU:C:2001:625), zgodnie z którym pojęcie „konsumenta" powinno być oparte na tym, że dany podmiot prawa jest osobą fizyczną. Niemniej jednak zdaniem tego sądu wykluczenie możliwości stosowania dyrektywy 93/13 tylko na tej podstawie, że dana osoba nie jest ani osobą fizyczną, ani osobą prawną, mogłoby pozbawić niektóre podmioty prawa ochrony, w sytuacji gdy występuje strona słabsza od przedsiębiorcy, co uzasadnia zastosowanie systemu ochrony konsumentów.

20 W tej warunkach Tribunale di Milano (sąd w Mediolanie) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującym pytaniem prejudycjalnym:

„Czy pojęcie »konsumenta« w rozumieniu dyrektywy 93/13/EWG nie pozwala na zakwalifikowanie jako konsumenta podmiotu (takiego jak wspólnota mieszkaniowa w prawie włoskim), którego nie można objąć pojęciem »osoby fizycznej« i »osoby prawnej«, w przypadku gdy podmiot ten zawiera umowę w celach innych niż działalność gospodarcza i znajduje się w sytuacji, w której jest stroną słabszą niż przedsiębiorca zarówno pod względem pozycji negocjacyjnej, jak i stopnia poinformowania?".

W przedmiocie pytania prejudycjalnego

21 Poprzez swoje pytanie prejudycjalne sąd odsyłający zmierza zasadniczo do ustalenia, czy art. 1 ust. 1 i art. 2 lit. b) dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że sprzeciwiają się one orzecznictwu krajowemu, które dokonuje wykładni przepisów transponujących tę dyrektywę do prawa krajowego w taki sposób, że zawarte w niej przepisy ochrony konsumentów mają zastosowanie również do umowy zawartej z przedsiębiorcą przez podmiot prawa taki jak *condominio* w prawie włoskim.

22 W celu udzielenia odpowiedzi na przedstawione pytanie prejudycjalne należy najpierw zbadać zakres stosowania wspomnianej dyrektywy w celu ustalenia, czy podmiot prawa, który nie jest osobą fizyczną, może w obecnym stanie rozwoju prawa Unii być objęty zakresem pojęcia „konsumenta" w rozumieniu tej dyrektywy.

23 Celem dyrektywy 93/13 zgodnie z jej art. 1 ust. 1 jest zbliżenie przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich odnoszących się do nieuczciwych postanowień umownych w umowach zawieranych pomiędzy przedsiębiorcą a konsumentem.

24 Zgodnie z brzmieniem art. 2 lit. b) tej dyrektywy 93/13 pojęcie „konsumenta" oznacza „każdą osobę fizyczną, która w umowach objętych niniejszą dyrektywą działa w celach niezwiązanych z handlem, przedsiębiorstwem lub zawodem". Z przepisu tego wynika, że aby dana osoba wchodziła w zakres tego pojęcia, muszą być spełnione dwie kumulatywne przesłanki, a mianowicie aby była to osoba fizyczna i aby wykonywała ona swoją działalność w celach niezwiązanych z prowadzeniem działalności gospodarczej.

25 W odniesieniu do pierwszej z tych przesłanek Trybunał stwierdził już, że osoby innej niż osoba fizyczna, która zawarła umowę z przedsiębiorcą, nie można uznać za konsumenta w rozumieniu art. 2 lit. b) dyrektywy 93/13 (wyrok z dnia 22 listopada 2001 r., Cape i Idealservice MN RE, C-541/99 i C-542/99, EU:C:2001:625, pkt 16).

26 W niniejszej sprawie sąd odsyłający wskazuje, że wspólnota mieszkaniowa jest we włoskim porządku prawnym podmiotem prawa, który nie jest ani osobą fizyczną, ani osobą prawną.

27 W tym względzie należy zauważyć, że w obecnym stanie rozwoju prawa Unii pojęcie „własności" nie jest zharmonizowane na poziomie Unii Europejskiej i że między państwami członkowskimi mogą istnieć różnice. Należy bowiem stwierdzić, że zgodnie z art. 345 TFUE traktaty nie przesądzają

w niczym zasad prawa własności w państwach członkowskich. Ponadto przy szerszej wykładni systemowej należy zauważyć, że art. 1 ust. 2 lit. k) rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego (Dz.U. 2012, L 201, s. 107) wyłącza ze swego zakresu stosowania prawa rzeczowe.

28 W konsekwencji, dopóki prawodawca Unii nie podejmie interwencji w tym zakresie, państwa członkowskie zachowują swobodę w zakresie uregulowania reżimu prawnego wspólnoty mieszkaniowej w swoich porządkach krajowych, uznając ją „osobę prawną" bądź nie.

29 W związku z tym wspólnota mieszkaniowa taka jak skarżąca w postępowaniu głównym nie spełnia pierwszej z przesłanek ustanowionych w art. 2 lit. b) dyrektywy 93/13 i w związku z tym nie jest objęta pojęciem „konsumenta" w rozumieniu tego przepisu, wobec czego umowa zawarta między taką wspólnotą a przedsiębiorcą jest wyłączona z zakresu stosowania tej dyrektywy.

30 Wnioskowi temu nie zaprzecza wyrok z dnia 5 grudnia 2019 r., EVN Bulgaria Toplofikatsia i Toplofikatsia Sofia (C-708/17 i C-725/17, EU:C:2019:1049, pkt 59). O ile bowiem Trybunał orzekł, że umowy dostawy energii cieplnej zasilającej budynek posiadany we współwłasności, rozpatrywane w sprawie, w której zapadł ten wyrok, należą do kategorii umów zawartych pomiędzy konsumentem a przedsiębiorcą w rozumieniu art. 3 ust. 1 dyrektywy 2011/83, o tyle należy zauważyć, że umowy te zostały zawarte przez samych współwłaścicieli, a nie jak w sprawie rozpatrywanej w postępowaniu głównym przez wspólnotę mieszkaniową reprezentowaną przez zarządcę.

31 W związku z powyższym należy jeszcze ustalić, czy orzecznictwo krajowe takie jak orzecznictwo Corte suprema di cassazione (najwyższego sądu kasacyjnego), który dokonuje wykładni przepisów mających na celu transpozycję do prawa krajowego dyrektywy 93/13 w taki sposób, że zawarte w niej przepisy ochrony konsumentów mają zastosowanie również do umowy zawartej z przedsiębiorcą przez podmiot prawa taki jak *condominio* w prawie włoskim, jest sprzeczne z duchem systemu ochrony konsumentów w Unii.

32 W tym względzie należy przypomnieć, że zgodnie z art. 169 ust. 4 TFUE państwa członkowskie mogą utrzymywać lub ustanawiać bardziej rygorystyczne środki ochrony konsumentów, pod warunkiem że są one zgodne z traktatami.

33 Zgodnie z motywem dwunastym dyrektywy 93/13 dokonuje ona jedynie częściowej i minimalnej harmonizacji ustawodawstw krajowych dotyczących nieuczciwych warunków umownych, pozostawiając państwom członkowskim, w poszanowaniu postanowień traktatu, możliwość zapewnienia konsumentom wyższego poziomu ochrony poprzez wprowadzenie przepisów prawa krajowego bardziej rygorystycznych niż przepisy tej dyrektywy. Ponadto zgodnie z art. 8 dyrektywy 93/13 w celu zapewnienia wyższego stopnia ochrony konsumenta państwa członkowskie mogą przyjąć lub utrzymać bardziej rygorystyczne przepisy prawne zgodne z traktatem w dziedzinie objętej tą dyrektywą.

34 Poza tym zgodnie z motywem 13 dyrektywy 2011/83 stosowanie przepisów tej dyrektywy w dziedzinach, które nie są objęte jej zakresem stosowania, pozostaje w kompetencji państw członkowskich zgodnie z prawem Unii. Państwa członkowskie mogą w szczególności postanowić o rozszerzeniu stosowania przepisów wspomnianej dyrektywy na osoby prawne lub fizyczne, które nie są konsumentami w rozumieniu tej dyrektywy.

35 W niniejszej sprawie z wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym wynika, że Corte suprema di cassazione (najwyższy sąd kasacyjny) rozwinął linię orzeczniczą, która ma na celu silniejszą ochronę konsumenta poprzez poszerzenie zakresu ochrony przewidzianej w dyrektywie 93/13 na podmiot prawa taki jak *condominio* w prawie włoskim, który nie jest osobą fizyczną zgodnie z prawem krajowym.

36 Taka linia orzecznictwa wpisuje się w cel ochrony konsumentów realizowany przez tę dyrektywę (zob. podobnie wyrok z dnia 7 sierpnia 2018 r., Banco Santander i Escobedo Cortés, C-96/16 i C-94/17, EU:C:2018:643, pkt 69).

37 Wynika z tego, że nawet jeśli podmiot prawa taki jak *condominio* w prawie włoskim nie jest objęty zakresem pojęcia „konsumenta" w rozumieniu art. 2 lit. b) dyrektywy 93/13, państwa członkowskie mogą stosować przepisy tej dyrektywy w dziedzinach, które nie są objęte jej zakresem stosowania (zob. analogicznie wyrok z dnia 12 lipca 2012 r., SC Volksbank România, C-602/10, EU:C:2012:443, pkt 40), o ile taka wykładnia przez sądy krajowe zapewnia konsumentom wyższy poziom ochrony i nie narusza postanowień traktatów.

38 W świetle powyższych rozważań na zadane pytanie należy odpowiedzieć, że art. 1 ust. 1 i art. 2 lit. b) dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, iż nie sprzeciwiają się one orzecznictwu krajowemu, które dokonuje wykładni przepisów transponujących tę dyrektywę do prawa krajowego w taki sposób, że zawarte w niej przepisy o ochronie konsumentów mają zastosowanie również do umowy zawartej z przedsiębiorcą przez podmiot prawa taki jak *condominio* w prawie włoskim, nawet jeśli taki podmiot prawa nie jest objęty zakresem stosowania wspomnianej dyrektywy.

W przedmiocie kosztów

39 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż poniesione przez strony postępowania przed sądem krajowym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (pierwsza izba) orzeka, co następuje:

Artykuł 1 ust. 1 i art. 2 lit. b) dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy interpretować w ten sposób, że nie sprzeciwiają się one orzecznictwu krajowemu, które dokonuje wykładni przepisów transponujących tę dyrektywę do prawa krajowego w taki sposób, iż zawarte w niej przepisy o ochronie konsumentów mają zastosowanie również do umowy zawartej z przedsiębiorcą przez podmiot prawa taki jak *condominio* w prawie włoskim, nawet jeśli taki podmiot prawa nie jest objęty zakresem stosowania wspomnianej dyrektywy.

Podpisy